

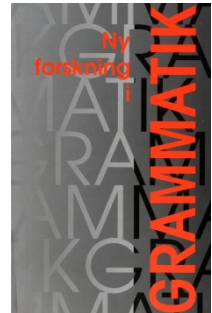
Ny Forskning i Grammatik

Titel: *Peut-être* smidt ud til højre.
Lidt om *peut-être*s mange betydninger

Forfatter: Henning Nølke

Kilde: Ny Forskning i Grammatik 19, 2012, s. 199-214

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2012

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Peut-être smidt ud til højre.

Lidt om *peut-être*s mange betydninger

Henning Nølle

Adverbiet *peut-être* er et af de mest fascinerende ord i fransk. Ved første øjekast synes det blot at udtrykke den epistemiske modalitet 'mulighed'; men ved nærmere eftersyn viser det sig at have en lang række anvendelser hvori det udtrykker en bred vifte af betydninger strækkende sig fra den 'logiske' modale betydning via strukturerings-, argumentations- og fokaliseringseffekter til interaktionelle funktioner der har med polyfoni, høflighed, nedtoning og 'optoning' m.m. at gøre. En lang række faktorer som placering i sætningen, prosodi og kontekstuelle forhold spiller ind. I denne artikel vil jeg kort nævne en række forskellige anvendelser af adverbiet, for derefter at koncentrere mig om ytringer med højreekstraponeret *peut-être*. I denne position udviser *peut-être* en særlig stor variation mht. funktion og betydning. Jeg vil skitsere en modular analyse der på systematisk vis tager højde for de involverede parametre.

1. *Peut-être*s funktioner og placeringer i sætningen

Peut-être er et modalt sætningsadverbial og dets standardposition er derfor umiddelbart efter det finite verbal¹ som i (1):

- (1) Pierre viendra *peut-être* demain.
'Pierre kommer måske i morgen'

I denne position synes *peut-être* umiddelbart blot at have logikernes epistemiske modale funktion og betydningen af (1) skulle således kunne formaliseres som i (1'):

- (1') ◇ ('Pierre viendra demain')

---

1. Som alle andre sætningsadverbialer findes *peut-être* også ofte i ytringer uden finite verbal samt i forskellige former for indskud (Nølle 1993b). Disse anvendelser ser jeg imidlertid helt bort fra i denne lille artikel.

Romben symboliserer den epistemiske modalitet ‘mulighed’. Ytringen skulle således betyde at enten kommer Pierre i morgen eller også kommer han ikke uden at der er nogen præference for den ene eller den anden mulighed. Hvis vi ser på de naturlige fortsættelser af (1), ser vi imidlertid at det er mere kompliceret end som så:

- (1a) ☺² ....., il vaut mieux préparer sa chambre.
 ‘....., vi må hellere gøre hans værelse klar’
- (1b) ☹³ ....., donc pas besoin de préparer sa chambre.
 ‘....., der er altså ingen grund til at gøre hans værelse klar’

Peut-être er altså klart orienteret mod den positive mulighed, så selv i dette simple eksempel er logikernes formelle beskrivelse utilstrækkelig.

Som andre modale sætningsadverbialer kan *peut-être* imidlertid placeres mange andre steder i sætningen. Alle mulighederne er angivet i (2):

- (2) 1, Paul 2, a 3 vendu (4) sa voiture 5. (komma angiver et obligatorisk intonationsbrud/pause)
 ‘ Paul har solgt sin bil’

Peut-être står problemløst på pladserne 1, 2, 3 og 5 og i talesproget støder man også på adverbialet på plads 4, endda både med intonationsbrud på begge sider og med intonationsbrud kun til venstre. Som vi ser er det dog kun på plads 3 at adverbialet integreres prosodisk i ytringen. På alle de andre pladser udgør adverbialet sit eget intonem. Til de forskellige pladser svarer der imidlertid forskellige pragmatiske betydninger. På plads 1, synes adverbialet at gå på hele ytringen uden at have nogen tilknytning til en enkelt størrelse. På plads 2, fremhæver *peut-être* i en vis forstand⁴ subjektet, medens plads 3 ikke umiddelbart synes at fremprovokere nogen speciel pragmatisk eller tekstuel effekt. Endelig giver plads 5 anledning til en lang række betydningsnuancer

-
2. Jeg benytter symbolet ☺ til at angive at ytringssekvensen er umiddelbart vellykket; den kan forstås uden at man skal indtænke en helt speciel situation.
3. Jeg benytter symbolet ☹ til at angive at sekvensen forekommer underlig eller uacceptabel og at dens eventuelle tolkning kræver specifikke hypoteser om udsigelsessituationen.
4. Man kan vise at adverbialet på denne plads angiver at *Paul* er nyt tema lokalt, men gentaget tema globalt. Se Nølle (1993a) for en nærmere analyse af de særlige pragmatiske betydninger der knytter sig til hver af pladserne i (2).

som netop er emnet for denne artikel. Man kan vise at denne forbløffende opførsel som *peut-être* udviser, kan forklares ved at det er et ytringsadverbial, dvs. et adverbial der går på ytringens indhold og tilføjer en kommentar til dette.

*Peut-être*s pragmatiske og tekstuelle betydninger er imidlertid ikke udtømt ved de muligheder der opstår som følge af adverbialets plads i den lineære struktur. Mange andre faktorer spiller også ind. Ytringen i (3) er sådan et eksempel:

- (3) Peut-être que tu es resté chez toi toute la nuit, mais je t'ai vu au café à minuit.
 'Måske blev du hjemme hele natten, men jeg så dig på café ved midnatstid'

Man fornemmer klart at adverbialet i denne ytring så at sige 'annoncerer' fortsættelsen med *mais*. Adverbialet har her den tekstfunktion jeg har foreslået at kalde *annoncør* (*annonceur* på fransk, fx Nøkke under udg.).

Et andet vigtigt karakteristikum ved *peut-être* er at det modsat de andre ytringsadverbialer i visse tilfælde kan stå lige efter nægtelsen. Normalt er dette dog ikke muligt:⁵

- (4) ⊗ ⊗ Pierre n'est pas peut-être reparti.
 'Pierre er ikke måske taget af sted igen'

Vi støder imidlertid på mange eksempler af typen eksemplificeret i (5):⁶

- (5) En pensant de cette manière, ne méconnaissons-nous pas peut-être la grandeur de Dieu ?
 'Når vi tænker på den måde, underkender vi så ikke måske Guds storhed?'

*Peut-être*s betydnings- og funktionspotentialer er altså i alle henseender meget rigt, og så er vi endda ikke færdige endnu. Vi er slet ikke nået til emnet for denne artikel, nemlig *peut-être* smidt ud til højre. I denne (højre)dislokerede position kan *peut-être* undertiden få betydninger der synes helt uden sam-

5. Bortset fra den metalingvistiske nægtelse der kan ramme et hvilket som helst element i sætningen. Bemærk således at (4) er acceptabel i en særlig kontekst med stærktryk på *heureusement*.
 6. For en analyse af *peut-être*s forhold til nægtelsen, se Nøkke (2005).

menhæng med den epistemiske modale værdi vi normalt antager som dens 'grundbetydning'. Lad os se nærmere på nogle af disse eksempler:

2. Nogle eksempler på *peut-être* smidt ud til højre

Man kan skelne mellem tre hovedtyper af tolkninger som *peut-être* kan give anledning til når det er højredislokeret. Ytringerne (6) til (9) er eksempler på disse tre hovedtyper,⁷ hvor den sidste type igen har to undertyper ((8) og (9)):

- (6) Il parlera bien sûr, peut-être.
'Han vil selvfølgelig sige noget, måske'
- (7) Paul a vendu sa voiture, peut-être.
'Paul har solgt sin bil, måske'
(Paul har måske solgt sin BIL)
- (8) Nous sommes des milliardaires, peut-être !
'Vi er milliardærer, måske!'
(Er VI måske milliardÆrer)
- (9) J'ai droit à la parole, peut-être !
'Jeg har ret til at tage ordet, måske!'
(Har JEG måske ikke ret til at tage ordet!)

Vi kan karakterisere de tre mulige læsninger af *peut-être* som henholdsvis en 'eftertankelæsning', en 'fokaliseringslæsning' og en 'udsigelsesforstærkerlæsning'. (6) er et eksempel på første type. I denne ytring giver taler ved at tilføje adverbialt indtryk af at han kommer i tanke om at han ikke var helt sikker på at "han" vil sige noget. I (7), eksempel på fokaliseringslæsningstypen, fremhæver det derimod *voiture* (det er sin bil og ikke noget andet Paul har solgt)⁸. Endelig er (8) og (9) eksempler på 'udsigelsesforstærkerfunktionen'. De to ytringer adskiller sig indbyrdes ved at (8) oftest vil blive genstand for en negativ læsning svarende til "Vi er (sandelig) ikke milliardærer!", medens (9) snarere er positiv med betydningen "Jeg har (sandelig) ret til at tage ordet!".

7. Vi skal imidlertid se at alle de fire ytringer også i særlige situationer kan tolkes på anden måde, så de tolkninger jeg diskuterer her er altså snarere at betegne som de prototypiske tolkninger.

8. Det skal dog understreges at prosodien også er meget forskellig i de to tilfælde. Det vender jeg tilbage til i afsnit 4.1 og 4.2.

Hvordan kan det være at *peut-être* får så forskellige betydninger i de fire ytringer? Hvad er det for nogle egenskaber ved ytringerne der leder os til de fire læsninger? Er de mon at finde i den sproglige form (de anvendte leksemer, den syntaktiske struktur osv), i konteksten (udsigelsessituationen, samtalepartnerens gensidige forventninger osv), i den anvendte intonation eller i en kombination af alle disse faktorer? Og så er det endda endnu mere kompliceret, for faktisk er de læsninger vi har set på, ikke de eneste mulige for de fire ytringer. Hvorom alting er, synes alt at pege på at prosodien spiller en afgørende rolle. Således vil (7) hvis den udtales med samme melodiske mønster som det vi går ud fra for (6), også straks være tilbøjelig til at blive tolket som om *peut-être* er tilføjet som eftertanke. Hidtil har prosodiens rolle for betydningen af højreekstraponeret *peut-être* imidlertid praktisk taget slet ikke været studeret; men takket være helt nye prosodiske analyser er vi nu i stand til at se nærmere på denne faktor.

3. Et problematisk intonem

Det er især Alain Berrendonnens arbejde der har bidraget med ny vigtig indsigt. Denne lingvist har i en artikel fra 2008 set nærmere på de prosodiske forhold der er knyttet til den højreekstraponerede position i den franske ytring, idet han har undersøgt hvilken form det anvendte intonem kan antage. Normalt betragter man det som udtalt med monoton melodi på et dybt niveau, det er det såkaldte parentesintonem. Ved hjælp af analyser i laboratoriet har Berrendonner imidlertid vist at dette langt fra altid er tilfældet, faktisk er det snarere undtagelsen end reglen. Intonemets udtale afhænger således på afgørende vis både af det forudgående intonem og af det ekstraponerede element. Oftest arver det det forudgående intonems niveau og melodi i en reduceret form; men som sagt afhænger resultatet også af den involverede sproglige størrelse. Efter at have analyseret en række forskellige eksempler konkluderer han:

... den melodi de højreekstraponerede konnektorer og diskurspartikler udtales med, er ikke en simpel afspejling af den forudgående, prosodiske enhed, men den varierer alt efter disses egen semantik. (2008: 673; min oversættelse⁹)

9. ... la mélodie des articulateurs détachés à droite n'est pas un simple reflet conditionné de l'unité prosodique qui précède, mais varie en fonction de leur contenu sémantique propre.

Berrendonner har undersøgt ytringer med partiklen *hein!* ('ikke sandt!') der kalder på en reaktion fra samtalepartneren, og det er netop denne interaktionelle funktion der forklarer at *hein!* udtales med stigende intonation, som et reduceret fortsætterintonem. Berrendonner har ikke undersøgt nogen ytringer med højreekstraponeret *peut-être*. Som vi har set, kan dette adverbium have flere forskellige funktioner i denne position, og som vi skal se, bekræfter et nærmere studium af de prosodiske forhold Berrendonnens resultater idet der viser sig at være en snæver sammenhæng mellem intonemets form og *peut-être* funktion i ytringen.

4. Hvad kommer *peut-être* til at betyde?

Lad os da se nærmere på hvad det er der gør at *peut-être* er i stand til at få så forskellige funktioner som de fire vi har afdækket ovenfor. Det viser sig at der er en bred vifte af forskellige faktorer involveret. Således spiller foruden intonationen både modalitet, fokalisering, rækkevidde (scope), udsigelsesoperationer og polyfoni ind. En egentlig forklaring på de observerede pragmatiske betydninger kræver derfor en modulær analyse som kan tage højde for alle disse fænomener. Denne analyse ville ty til instruksional semantik og ville søge at give en forklaring der på én gang tager højde for det rent sproglige bidrag (semantikken) og de kontekstuelle faktorer der spiller ind i de konkrete ytringer som indeholder *peut-être*. En sådan systematisk analyse ville dog sprænge rammerne for nærværende artikel, og jeg vil derfor koncentrere mig om at se på intonemets betydning, for der er næppe tvivl om at denne parameter er helt afgørende. I det følgende vil jeg derfor under eksemplerne skitsere deres prosodi, og jeg vil omtale ytringen minus *peut-être* som kernesætningen.

4.1. Eftertankelæsningen

Lad os først se på 'eftertankelæsningen' som vi så et eksempel på i (6):

- (6) Il parlera bien sûr, *peut-être*.

'Han vil selvfølgelig sige noget, måske'

Man har her klart en fornemmelse af at *peut-être* er tilføjet efter at taler så at sige var færdig i første omgang; det er i hvert fald det han ønsker at give indtryk af. Det er som om taler efter at have færdiggjort ytringen kommer i tanke om at det han sagde vist ikke var helt rigtigt, og derfor modificerer han indholdet. Som Berrendonner har bemærket, er der tale om en slags ikonicitet mellem denne læsning og prosodien. For det første er man nok tilbøjelig til at opfatte en pause før *peut-être*. Det giver indtryk af at der er tale om to adskilte ytringer, hvor den anden ytring genoptager den første i en elliptisk form. Det synes i det hele taget vanskeligt i praktiske analyser at foretage skellet mellem en og to ytringer. For det andet udtales *peut-être* med en melodi der er en reduceret udgave af kernesætningens melodi, altså med et reduceret afslutterintonem og slet ikke med det monotone parentesintonem som vi skal se at adverbialet udtales med i de andre eksempler.

I den konkrete ytring i (6) er der flere fænomener der spiller sammen for (næsten) at påtvinge denne læsning. For det første medfører tilstedeværelsen af sætningsadverbialet *bien sûr* sidst i kernesætningen at denne nødvendigvis afsluttes på et dybt niveau. Det skyldes at sætningsadverbialer ikke kan underkastes fokalisering.¹⁰ Den prosodiske konsekvens er at vi samlet får et afslutterintonem og dermed ideen om at en fortsættelse af ytringen er blokeret; altså har vi to ytringer. For det andet har *peut-être*, der lige som *bien sûr* er et sætningsadverbial, ingen selvstændig betydning; det kommenterer altid noget og i (6) er dette noget nødvendigvis indholdet af kernesætningen, hvilket understreges ved den intonative kopiering. For det tredje har tilstedeværelsen af *bien sûr* i kernesætningen også den effekt at *peut-être* umiddelbart opfattes som en korrektion af den sikkerhedsnuance *bien sûr* angiver, altså som en eftertanke.

4.2 Fokalisatorlæsningen

Lad os nu se på eksempel (7):

- (7) Paul a vendu sa voiture, peut-être.

‘Paul har solgt sin bil, måske’

10. Bortset fra metalingvistisk fokalisering der kan ramme en hvilket som helst sproglig størrelse.

Strukturelt ligner eksempel (7) eksempel (6) til forveksling, og lad os da også straks slå fast at (7) godt kan udtales med samme prosodiske mønster som (6), hvorved den også vil få en eftertanke-læsning. Imidlertid er man, når man ikke råder over en specifik kontekst, snarere tilbøjelig til at udtale (7) som skitseret under eksemplet, dvs. med en udtale hvori *peut-être* får en monoton udtale på et (relativt) dybt niveau. Med andre ord, *peut-être* bliver udtalt med det prototypiske parentesintonem. Dette udløser en helt speciel fremhævelseseffekt: Det er sin bil Paul har solgt, og ikke fx sin båd. Vi genfinder her det samme prosodiske skema som det vi nødvendigvis får når *peut-être* befinder sig i position 2, i skema (2):

(10) Paul, peut-être, a vendu sa voiture.

Man kan vise (Nølke 1996) at indskud af et udtryk med vist betydning i Wittgensteins forstand (1961: §4.022sv)¹¹ altid automatisk udløser dette skema hvori intonemet umiddelbart foran indskuddet afsluttes med en særlig kraftigt stigende melodi og et stærktryk. Denne særlige form for fortsætterintonem markerer altid et specialfokaliseringsdomæne, og deraf følger at *voiture* bliver fokaliseret i (7) ligesom det er tilfældet med *Paul* i (10). Den særlige tolkning vi har kunnet iagttage i (7), kan altså forklares ved hjælp af en kombination af regler der er knyttet til fokaliseringsprocessen, og regler der vedrører anvendelsen af sætningsadverbialer.

4.3. Udsigelsesforstærkerlæsningen

Medens *peut-être* i ytringerne (6) og (7) bevarer sin (grundlæggende?) epistemisk modale betydning, synes adverbialet helt at miste denne værdi i ytringerne i (8) og (9) hvor det i stedet for får en form for udsigelsesforstærkende funktion. I begge tilfælde bliver der tale om et udråb; men for at gøre det hele endnu mere kompliceret er det i (8) en negativ læsning af udråbet der forstærkes, medens det i (9) er den positive læsning der forstærkes.

4.3.1. Negativ forstærkning

Lad os se på (8) først:

(8) Nous sommes des milliardaires, peut-être !

‘Vi er milliardærer, måske!’

11. Ifølge Wittgenstein kan det der er sagt, bekræftes, benægtes osv., mens det der er vist, ikke er tænkt som eventuel genstand for diskussion.

Det er påfaldende at (8) har stort set samme struktur og intonation som (7), men en helt anden betydning. I en nærliggende tolkning af (8) vil ytringen således betyde noget i retning af “Vi er sandelig ikke milliardærer!”. Hvordan kan denne dramatiske betydningsforskel opstå? Er det syntaksen (det ser ikke umiddelbart sådan ud)? er det de anvendte leksemer? er det konteksten/situationen? eller...? Der er næppe tvivl om at der er tale om et samspil af alle disse faktorer, og det ville føre for vidt at foretage en tilbundsgående undersøgelse her; men vi kan da notere at selv en lille ændring af en af disse parametre kan føre til store betydningsændringer. Således er det bemærkelsesværdigt at man ved en simpel ændring af verbets tempus i (7) kan opnå en lignende effekt som i (8):

(11) Paul aurait vendu sa voiture, peut-être(!?)

‘Paul skulle have solgt sin bil, måske’

Under passende forhold kan (11), hvori vi i forhold til (7) blot har erstattet *passé composé* med *conditionnel passé*, nemt få en betydning i retning af “Paul har sandelig ikke solgt sin bil!”. Denne læsning kan uden tvivl forklares ved hjælp af den polyfoniske nuance der er knyttet til anvendelsen af *conditionnel* (Korzen & Nølle 2001).

Her vil jeg imidlertid koncentrere mig om den mekanisme der, tror jeg, er afgørende for denne betydningsafledning hvori *peut-être* mister sin primære epistemisk modale værdi. Jeg tror det drejer sig om ironi. Lad os se på hvad der sker hvis med (8) hvis vi udelader *peut-être*:

(12) Nous sommes des milliardaires !/?

I (12) er det vanskeligt at vide om det drejer sig om et udråb eller et spørgsmål. De to sproghandlinger synes at smelte sammen her. Vi kan fx forestille os en situation hvor en far henvender denne ytring til sin teenagersøn som nu igen vil bruge en masse penge. I det tilfælde vil udråbet nærmest fungere som en bebrejdelse eller et afslag, for det er jo klart for begge to at de ikke er milliardærer. Men ved hjælp af et udråb at påstå noget som soleklart er forkert, det

er at ironisere. Faderen optræder som en “falsk naiv”¹² (Berrendonner 2002) som naivt tror på noget der er modsat virkeligheden. Mere præcist **konstruerer** han en “falsk ytringsafsender” (i ScaPoLineforstand¹³), en bedrager som han selv afslører ved hjælp af indicier i situationen (Atayan & Nølke 2010).

Hvis jeg har ret i denne analyse, hvad er så *peut-être*s rolle i (8):

- (8) Nous sommes des milliardaires, peut-être !
 ‘Vi er milliardærer, måske!’

Intuitivt understreger *peut-être* på en eller anden måde ironien. Adverbialet understreger tilsyneladende at det er modtager (teenagersønnen) der er mål for ironien, fordi det er sin samtalepartner som taler citerer i denne struktur og som han, som falsk naiv, viser tillid. Den kommunikerede mening er altså noget i retning af: “Du mener måske at vi er milliardærer!”. Hvordan kan man forklare denne effekt? Forklaringen må findes i *peut-être*s funktion. Som sætningsadverbial, og derfor som et udtryk der formidler vist betydning,¹⁴ er det altid taler der har ansvaret for *peut-être*, og han kan ikke uddelegere dette ansvar til den falsk naive som han har konstrueret. Men virker denne forklaring? Hvis man lader *peut-être* gå på den hævde som taler har foretaget, får man en mening i retning af: “Måske tror jeg at vi er milliardærer selv om jeg udmærket ved at det ikke er tilfældet”, og det er vel kun muligt hvis der er tale om skizofreni. *Peut-être* må altså nødvendigvis gå på hævdsen som det, ifølge taler, er modtager der tager ansvaret for, og meningen bliver noget i retning af: “Du mener måske at vi er milliardærer!”. Bemærk at det selvfølgelig meget vel kan være sådan at taler rent faktisk er milliardær og at udråbet således er et glædesudbrud. Denne tolkning synes imidlertid blokeret af tilstedeværelsen af *peut-être*, med mindre taler udtaler *peut-être* med et intonem som er en reduceret kopi af udråbsintonemet:

12. Dvs. at han lader som om han er naiv; men det er blot et skuespil fra hans side.

13. ScaPoLine (Den Skandinaviske polyfoniteori) er en teori der omhandler de polyfone betydningsnuancer der er kodet i sprogsystemet. Den bygger videre på og formaliserer den franske lingvist Oswald Ducrots afdækning af at den enkelte ytring samtidig kan formidle flere synspunkter med forskellige kilder; sproget koder flere stemmer. De ansvarlige for disse synspunkter kaldes diskursindivider, og de konstrueres som billeder af diskursreferenterne. Taler kan konstruere forskellige billeder af sig selv, der iblandt *ytringsafsender* der er et billede af taler som ansvarlig for det sagte her og nu, se Nølke, Flottum & Norén (2004).

14. Se fodnote 11.

- (13) Nous sommes des milliardaires ! Peut-être !

‘Vi er milliardærer! Måske’

Her korrigerer taler sig selv idet han nedtoner sin glæde: “Det er trods alt ikke helt sikkert at vi er milliardærer!”. Denne iagttagelse viser at højreeks-traponeringen af *peut-être* spiller en rolle for den ironiske afledning, for i en situation hvor taler netop har arvet en stor sum penge, kan man meget vel forestille sig et glædesudbrud som i (14)

- (14) Nous sommes peut-être des milliardaires (maintenant) !

‘Vi er måske milliardærer (nu)!’

Når adverbialer er integreret i sætningen, er det altså tilbøjeligt til at bevare sin værdi som epistemisk modalitet, selvom (14) sandsynligvis også kan tolkes på samme måde som (8). Efterstillingen (udsmidningen til højre!!) ledsaget af det intonem jeg har illustreret i (8) trækker imidlertid kraftigt i retning af udråbsbetydningen selv om denne altså ikke er obligatorisk.

4.3.2. *Positiv forstærkning*

Hvordan kan det så være at den samme prosodiske struktur som i (10) får en positiv tolkning i (11):

- (9) J’ai droit à la parole, peut-être !

‘Jeg har ret til at tage ordet, måske!’

Den eneste forskel synes at ligge i forhåndsforventningerne angående udsagnets sandhedsværdi. Det er jo nok sådan at (8) normalt ytres i en situation hvor “vi” ikke er milliardærer, og (9) snarere i en situation hvor taler ønsker at få ordet og mener at han har ret til det.

For at svare på dette spørgsmål må vi se nærmere på (9)’s funktion. Ytringen ser ud til typisk at bruges til at kalde modtager til orden fordi han har reageret

som en der ignorerede at taler har ret til at tage ordet. Adverbialet *peut-être*, som jo altid er på talers kappe, går således på noget i retning af “Du mener måske at jeg ikke har ret til at tage ordet”, altså på negationen af indholdet i (9). De involverede tolkningsmekanismer svarer altså til dem der fører til en negativ læsning af (8), blot fungerer ironimekanismen denne gang to gange: Først ironiserer taler over at hans samtalepartner tror at taler ikke har ret til at tage ordet, selv om han udmærket ved at det ikke er tilfældet. Denne første ironiafledning omformer det propositionelle indhold så man får “Ifølge dig har jeg ikke ret til at tage ordet”. *Peut-être* går så på dette nye indhold, og man får “Du tror måske at jeg ikke har ret til at tage ordet”. Imidlertid fremgår det, som vi forudsætter, klart af situationen at taler rent faktisk har ret til at tage ordet (og ved at modtager ved det) og derved udløses ironiafledning nummer to som gør udsigelsen til en energisk bekræftelse.

Ifølge denne analyse har vi altså dobbelt ironi, og det er konteksten og især den formodede fælles viden der spiller den afgørende rolle; men det er strukturen der påtvinger den første ironiske afledning.

Man kan faktisk finde et argument for denne analyse i det faktum at det samme udsagn kan modtage såvel en positiv som en negativ læsning. Det gælder fx det berømte eksempel som Blinkenberg har citeret i sin afhandling om ordstilling:

(15) Je suis le roi, peut-être !
(1928: 321)

I originalteksten er taler rent faktisk konge og udråbet fungerer som en kalden til orden fuldkommen som (9) gør det. Men hvis det er et ganske almindeligt menneske som kommer med dette udråb, vil (15) nok snarere få en negativ læsning svarende til den i (8). I begge tilfælde har vi altså et kraftigt udråb pga. prosodien; men valget mellem en positiv og en negativ læsning afhænger af konteksten, eller måske mere præcist af det samtalepartnerne formodes at tro eller mene.

5. Opsamling

Vi har set at mange forskellige faktorer har indvirkning på hvilken pragmatisk betydning *peut-être* får når det er smidt ud til højre i ytringen.

5.1. Prosodien

Prosodien har dog vist sig at spille en afgørende rolle. Faktisk adskiller alle tre hovedtyper sig prosodisk fra hinanden. Mine skitse-mæssige illustrationer af de melodiske mønstre har ganske vist givet indtryk af at det samme mønster skulle være knyttet til både fokalisering-læsningen og udsigelsesforstærker-læsningen; men hvis vi ser nærmere på prosodien i de to tilfælde, viser det sig at dette er et synsbedrag. Sidste stavelse i kernesætningen udtales nemlig forskelligt i de to læsninger. I fokalisering-læsningen har den stærktryk og er kort, mens den i udsigelsesforstærkerlæsningen er lidt længere og uden ekstra tryk. Denne lille forskel er en direkte følge af den måde de to prosodiske strukturer er opstået på, hvilket bliver tydeligt hvis vi ser på hvilken udtale vi får når vi fjerner *peut-être*:

- (16) Paul a vendu sa voiture.

- (17) Nous sommes des milliardaires !

Som vi kan se, får vi i første tilfælde et afslutterintonem i stedet for et fortsætterintonem, mens vi i andet tilfælde bevarer den samme melodi – naturligvis forudsat at vi ønsker at bevare udråbet. I dette tilfælde har tilføjelsen af *peut-être* altså ingen indflydelse på hvorledes kernesætningen udtales, derimod er den kraftige stigning og stærktrykket på sidste stavelse som vi iagttog i fokalisering-læsningen en direkte følge af tilføjelsen af *peut-être*. Det synes at være en klar prosodisk regel på fransk at tilføjelsen eller indskuddet af et parentesintonem automatisk har denne effekt på det forudgående intonem (Nølle 1996).

5.2. Faktorernes samspil

I talesproget er prosodien helt afgørende og kan principielt tvinge en hvilken som helst af de tre læsninger igennem, dog skal der helst være kompatibilitet mellem den intenderede læsning og andre elementer i ytringen. For eksempel vil ytring (6) nok ikke være mulig i eftertankelæsningen og en anden intonation end den angivne vil virke meget ejendommelig. Dette hænger sammen med slutpositionen af sætningsadverbialt *bien sûr*, der udelukker at kernesætningen afsluttes på en høj tone (§ 4.1.).

I skriftsproget spiller prosodien derimod kun en afledt rolle idet den kun er nødtørftigt angivet ved hjælp af tegnsætningen, og da der i alle tre tilfælde er et intonationsbrud før *peut-être* angivet ved et komma, kan prosodien ikke hjælpe os med at adskille de tre læsninger, så her må andre faktorer spille ind. Lad os se nærmere på dem.

Eftertankelæsningen er, som vi har set, den eneste mulige når kernesætningen afsluttes med et sætningsadverbial. Derudover kan den formentlig altid indtolkes, så i den forstand er det den umarkerede læsning, idet de to andre læsninger formentlig kræver tilstedeværelsen af særlige forhold. Disse kan dog være af både sproglig, tekstuel og kontekstuel eller situationel natur. Begge de andre læsninger kræver at kernesætningens sidste element kan fokaliseres. Det skal altså kunne opfattes som resultatet af et valg som taler har foretaget inden for et paradigme af lignende elementer. Når dette er tilfældet, kan alle tre læsninger forekomme; men fokaliseringslæsningen vil formentlig umiddelbart være defaultlæsningen som vi så det i (7). Der skal særlige forhold til at en af de andre læsninger opstår. Eftertankelæsningen kræver at eftertanken kan gå på hele prædikationen og ikke blot er en korrektion af sidste element som det var tilfældet i (6), og vi skal indtænke en ret speciel situation for at udsigelsesforstærkerlæsningen kan opstå.¹⁵ Det er vanskeligere at sige præcist hvad der skal til for at udsigelsesforstærkerlæsningen opstår; men indholdet af sætningen kombineret med situationen, herunder specielt forholdet mellem afsender og modtager, skal kunne lægge op til den ironiske afledning som denne læsning er resultatet af. Derfor kan man forestille sig at tilstedeværelsen af første- og andenpersonspronominer kan favorisere denne læsning og måske er den også lettere at få frem når verbalet er i præsens. Det helt afgørende er dog samtalepartnernes tro og viden; og det er udelukkende denne parameter der adskiller den positive og den negative udsigelsesforstærkerlæsning.

6. Afslutning

Udsmidning af *peut-être* til højre er et udpræget talesprogsfænomen, og vi har set at de pragmatiske betydninger det giver anledning til også hænger direkte sammen med intonationen i et et-til-et forhold. Men talesprog gengives jo tit i skriften og her kommer der andre faktorer ind i billedet og hjælper os med

---

15. Det kunne fx være at Pauls bil er væk og at modtager siger eller antyder at det nok er fordi han har solgt den på trods af at Paul er kendt for at det sidste han ville skille sig af med er sin bil.

tolkningen. Det kan dreje sig om både sproglige, tekstuelle og kontekstuelle fænomener.

En kollega spurgte mig engang: "Hvordan kan du fortsætte med at arbejde med *peut-être*?" Jeg tror at grunden er at dette lille adverbium bliver ved med at lade nye hemmeligheder komme for dagen. Selv denne lille analyse af *peut-être* smidt ud til højre har afsløret en mængde uhyre komplekse pragmatiske betydninger som denne struktur lægger op til. Og så har jeg endda kun kradset lidt i overfladen; en egentlig analyse med forklaringsværdi ville kræve et langt mere vidtgående empirisk arbejde, også i fonetiklaboratoriet. Jeg håber dog at selv dette lille studie endnu engang har vist at selv et (tilsyneladende) nok så lille sprogligt fænomen kan indeholde uanede dybder hvis undersøgelse kan bidrage til at føre videnskaben videre – måske!

Henvisninger

- Atayan, V. & H. Nølke (2010). L'ironie ducrotienne: Ducrot analysé à la Ducrot, i A. Vahram & U. Wienen (red.) *Ironie et un peu plus. Hommage à Oswald Ducrot pour son 80ème anniversaire*, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford & Wien: Peter Lang, 9-25.
- Berrendonner, A. (2002). Portrait de l'énonciateur en faux naïf, *Semen* 15, lagt på nettet den 29. april 2007.
- Berrendonner, A. (2008). Il est beau le lavabo; il fait problème cet intonème, i M. Birkelund, M.-B.M. Hansen & C. Norén (red.) *L'énonciation dans tous ses états*, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford & Wien: Peter Lang, 669-685.
- Blinkenberg, A. (1928). *L'ordre des mots en français moderne*. København: Høst & Søn.
- Degand, L. & A.C. Simon (2009). Mapping Prosody and Syntax as *Discourse Strategies: How Basic Discourse Units Vary Across Genres*, i D. Barth-Weingarten, N. Dehé & A. Wichmann (red.) *Where Prosody Meets Pragmatics*, Bingley: Emerald.
- Korzen, H. & H. Nølke (2001). Le conditionnel: les niveaux de modalisation, i P. Dendale & L. Tasmowski (red.) *Le conditionnel en français*, Recherches linguistiques numéro 25, Université de Metz, 125-146.
- Morel, M.-A. & L. Danon-Boileau (1998). *Grammaire de l'intonation. L'exemple du français*. Paris: Ophrys.
- Nølke, H. (1993a). *Le regard du locuteur. Pour une linguistique des traces énonciatives*. Paris: Kimé.

- Nølke, H. (1993b). Adverbes de phrase sans phrase, i S. Karolak & T. Muryn (red.) *Complétude et incomplétude dans les langues romanes et slaves*, Cracovie: Wydawnictwo Naukowe WSP, 297-312.
- Nølke, H. (1994). *Linguistique modulaire: de la forme au sens*. Louvain & Paris: Peeters.
- Nølke, H. (1996). Une parenthèse sur les incises. Un cas de non-intégration et de non-dépendance syntaxique?, i C. Muller (red.) *Dépendance et intégration syntaxique. Subordination, coordination, connexion*, Linguistische Arbeiten 51, Tübingen: Niemeyer, 317-325.
- Nølke, H. (2001). *Le regard du locuteur 2. Pour une linguistique des traces énonciatives*. Paris: Kimé.
- Nølke, H. (2005). Non pas peut-être, i F. Lambert & H. Nølke (red.) *La syntaxe au cœur de la grammaire. Recueil offert en hommage pour le 60e de Claude Muller*, Presses Universitaires de Rennes, 225-233.
- Nølke, H. (2006). La focalisation: une approche énonciative, i H. & A. Włodarczyk (red.) *La focalisation dans les langues*, Paris: L'Harmattan, 59-80.
- Nølke, H. (under udgivelse). Les annonceurs: une fonction textuelle.
- Nølke, H., K. Fløttum & C. Norén (2004). *ScaPoLine. La théorie scandinave de la polyphonie linguistique*. Paris: Kimé.
- Rossi, M. (1999). *L'intonation, le système du français : description et modélisation*. Paris: Ophrys.
- Wittgenstein, L. (1961). *Tractatus Logico-philosophicus*. London: Routledge & Kegan Paul.